

1550/63
Lleferydd yr ASYN, er gwabardd
Ynfydrwydd y PROPHWYD.

S E F,

Copi o Lythyr

A T

WR URDDASOL,

A anfonodd ei Was i aflonyddu

ADDOLIAD Crefyddol

Ar Dydd yr ARGLWYDD.

Y PEDWARYDD ARGRAPHIAD.

DIAR. xv. i.

Atteb arafaid a ddestry lid : ond gair garw a
gyffry ddigofaint.

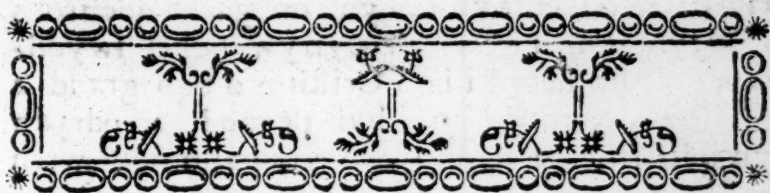

A B E R H O N D D U,

Argraphwyd gan E. EVANS. 1776. Lle
gellir cael argraffu pob math o Gopïau ac
Bapur da, a Llythyren newydd.

Edw. Evans M. 1800

Lleferydd yr ASYN, &c.

BARCHEDIG SYR,

YN gymmaint a'ch bod wedi eich gosod mewn dwy oruchel Swydd, pa rai ond eu cyflawni yn ofn Duw, ac ynghyfarwyddyd ei Yspryd ef, a allant fod fel dwy fraich gadarn, i ymaflyd yng ngholofnau teyrnas y tywyllwch, sef pechod ac annuwioldeb, fel ei tynner i'r llawr, megis y gwnaeth *Samson* gynt â thŷ'r *Philistiaid*, Barn. xvi. 30. Gan hynny yr ydych yn wastad dan y rhwymau cadarnaf, i drywagu â chleddyf eich awdurdod, bob pechod yn ddiuedd, yn gyftal yn eich teulu, 1 *Bren.* xv. 13. *Salm* ci. 6, 7. yr eglwys, *Num.* xxv. 7, 8. *Aet.* v. 3. *Gal.* ii. 11. a'r wladwriaeth, 1 *Sam.* xx. 33. *Deut.* xxviii. 19. Ac i'r diben mawr hyn, pa mor ddymunol fyddai gweled eich goleuni yn llewyrchu ger bron dynion, fel y byddo per arogl eich duwioldeb, megis y blwch ennaint, *Ioan* xii. 3. yn pereiddio yr ardaloedd oddi amgylch, yn ddychryn i annuwioldeb a drygioni, ac yn amddiffyniad i wir dduwioldeb a rhinwedd, yn eich oes a'ch cenhedlaeth! Ac wrth ystyried ymhellach, y bydd raid i ni oll ymddangos ar fyrder ger bron brawd-le Crist, i roddi manwl gyfrif o'n goruchwiliaeth:

iaeth: fe ddylai hyn fod yn annogaeth ddeffrous (nid yn unig i chwi a'r cyfryw uchel fwyddwyr) eithr hefyd i bob Cristion o bob gradd a fefyllfa ymdrech yn erbyn pechod, ac edrych yn ddifrifol na byddo neb yn pallu oddi wrth ras Duw; a gwilied at hyn yma gyd â phob dyfal barhâd, nid yn unig drostynt eu hunain, eithr dros eraill hefyd, ac yn enwedig dros eu teulu, gan fynegu rhinweddau yr hwn a'u galwodd o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni ef, i *Pedr ii. 9.* a chyhoeddi i'r byd anfeidrol drugaredd a thiriondeb Duw yng Nghrist tu ag at bechaduriaid, a thaer annog pawb i droi atto ef, fel eu gwaredir rhag y llid a fydd. — Tan ddifrifol ystyriaeth o'r pethau hyn, a diamheuol warant a sail o'r Ysgrythurau sanctaidd, *Heb. iii. 13.* i *Thef. v. 2.* *Mat. xviii. 20.* ynghyd â rhyddid y llywodraeth werthfawr a ganiatteir ac a gynhalir gan ein grasusaf ddaionus arglwydd frenhin **GEORGE III.** a'i oruchel gynghoriaid, y bu ein diweddar gyfartod yn *Rhos-lann.* Ac os gofyn neb pa beth oedd diben ein dysodiad ynghyd, yr ym yn rhydd i ateb ger bron y nesoedd, mai'r ddau beth pwysfawr hyn ydoedd, sef, yn gyntaf, talu dyledus addoliad i Dduw ar ei ddydd sanctaidd, ac erfyn ei fendith: yn ail, ceisio lleſad eneidiau anfarwol; ac am na chaid un tŷ, rhaid oedd cyfarfod yn y maes. Ac fel yr addolem mewn modd parchus a gostyngedig (megis y gweddai i greaduriaid anheilwng ymddangos o flaen y Jehofah anfeidrol) fe fu i ni yn gyntaf ganu Salm, er clod i enw gogoneddus Duw, ac ymostwng o'i flaen ef mewn gweddi, ac yn ganlynol darllain a sylwi ychydig ar ran o'i sanctaidd air ef; ond cyn gorphen y rhan o'r Ysgrythur, a'r ymadrodd gwerthfawr hwnnw yn cael ei ddarllain air yng air o'r Bibl, sef,

Act.

Act. iv. 12. *Ac nid oes iechydwrïaeth yn neb arall, canys nid oes enw arall dan y nef, wedi ei roddi ymhlith dynion, trwy yr hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig* — Fe aflonyddwyd y dyrfa gan ddyn dieithr, afreolus a ddaethai yno yn y cyfamfer (debygid) i'r diben hynny yn unig: ac er mwyn bod yn fwy llwyddiannus yn ei orchwyl, efe a gymmerasai gyd ag ef offeryn pwrpasol i'r gwaith anraffon oedd ganddo mewn llaw, sef math o udgorn, neu gorn gwaeddi. A chan ei fod ef yn ddieithr fel y dywedpwyd, i lawer oedd yno; ac yn ymddangos yn anhebyg iawn i un o drigolion gwlad yr Efrog: rhoddes hyn le i amryw ymresymmu, pwy a allasai yr udganwr fod, ac o ba le y daethai'r cyfryw un allan. Meddyliai rhai mai *Pagan* ydoedd, a ddaethai yn ddiweddar o'r gwledydd tramor, ac yn ebrwydd wedi dyfod o hono i dir, mewn rhyw borthladd cyfagos, iddo gymmeryd ei gorn gweiddi (*speaking trumpet*) gyd ag ef, a myned i edrych answydd y wlad; ac iddo daro wrth dyrfa o ddynion (yn ei dyb ef) yn egeuluso eu galwedigaeth; (yr hyn beth ym mysg y *Pagan-iaid*, sydd anghyfreithlon un diwrnod mwy na'u gilydd) a cheisio o hono fel *Pharao* gynt, eu gyrru ar ffrys at eu gorchwylion. Ond fe welwyd yn ebrwydd, nad un o'r *Pagan-iaid* ydoedd, o herwydd ei afreolaeth; canys y mae llawer o'r rhai hynny yn casau yn hollol anfoesoldeb a thyngu.

Fe dybiai eraill wrth ystyried y geiriau oedd yn cael eu darllain yn y cyfamfer, sef *nad oes iechydwrïaeth yn neb ond Iesu Grist*; a'i glywed yntau yn gwrthateb, ac yn gwaeddi allan. "Gwaed diawl yr ydwyt yn dywedyd celwydd!" mai *Juddew* gwargaled ac anghrediniol ydoedd;

canys ni chred yr *Iuddewon* mai yr Iesu yw Mab Duw, ac mai trwyddo ef y mae cael iachawdwriaeth, ond er mor gryf yw eu hanghrediniaeth, er hynny y mae eu cyfraith yn eu gosod dan rywmau caeth, i ochelyd pob math o lwon ofer ac afreidiol, *Lef. xix. 12. Zech. v. 3.* Gan hynny ni's gellid meddwl yn gyfreithlon ei fod ef yn un o'r genhedl honno chwaith.

Pe buafid yn barnu am dano mai un o'r *Ma-hometaniaid* ydcedd, buasai lle i'w hamddiffyn hwythau, er mor gyfeiliornus yw eu barnau, nad oes neb o honynt yn gwbl yn gwadu yr Arglwydd Iesu; canys hwy a'i cydnabyddant ef megis Prophwyd, ac a'i parchant ef, fel un wedi dyfod oddi wrth Dduw.

Amryw a fynnent haeru mai *Papist* ofergoelus ydoedd efe, a ddaethai yno yn llawn zel i amddiffyn prif addysg ei hen fam gibddall *Rutinaidd*, sef anwybodaeth, ac i lwyr wrthsefyll y pelydr lleiaf o oleuni'r Esegyl hyd y gallai rhag llewyrchu.

Ond wrth ystyried fod y deyrnas hon (trwy anfeidrol ddaioni Duw) wedi taslu ymaith iau haiarnaidd y *Pab* oddi ar warrau ei thrigolion er's amryw flynyddoedd, fel na chaent yn gyhoeddu gyflawni eu 'sgeler amcanion megis gynt; ac o herwydd hynny nad oedd un o'r llwynogod hyn mor hyfed a dyfod allan o'u ffauau y dyddiau presennol. Ymhellach, er eu bod mor greulon a llewod yn erlid eglwys Dduw, yr amfer a aeth heibio, er hynny na feiddiant chwaith y pryd hwnnw fytheirio llwon anudon, rhag cael eu trosglwyddo i uffern isod; neu o'r hyn lleiaf (yn eu tyb hwy) dioddef hir a phoenus burdan.

burdan. Gan hynny nid ellid yn gyfiawn feddwl ei fod ef yn un o'r genhedl ofnadwy hon.

Fe ddrwgdybiodd rhai gan hynny (os un o hiliogaeth *Adda* ydoedd) mai aelod o Eglwys *Loegr* a allai efe fod. Ond pa fodd y cydfais hyn etto â chysondeb rheswm, fod yn bosibl i neb a rwymwyd ym moreuddydd ei amser mewn cyfammod bedydd ger bron tri o dystion, i ymwrthod â'r diafol a'i holl weithredoedd: fod yn bosibl meddynt i'r cyfryw un yn anad neb, gablu Duw, a thyngu llwon mor 'sgeler, yr hyn fydd yn ddiammau yn waith cyhoeddus i'r diafol. Ac wrth ystyried ymhellach fod y ddywededig Eglwys *Loegr*, yn rhwymo ei holl aelodau i *gredu'n ddilys*, holl brif byngciau'r ffydd Grist'nogol, ynghyd â iachutol artielau yr unrhyw Eglwys yn ddifigl. Onid oedd gan hynny yn anrhesymmol, feddwl unwaith fod neb o'r cyfryw, mor echryslon a gwrthsefyll, a chablu y pennaf o honynt, sef iechydwriaeth trwy Grist yn unig.

Megis y mae pob un a broffeso ei fod yn aelod o'r eglwys sefydledig dan rwymau i ymwrthod â'r diafol a'i holl weithredoedd, ac i gredu pyngciau sylfaenol y ffydd (fel y dywedpwyd) felly yr un modd, y maent yn addunedu, cadw gwynfydedig ewyllys Duw a'i orchymynion holl ddyddiau eu bywyd. Pwy gan hynny, ond dyn eitha camsyniol a fusai yn meddwl fod neb wedi cymmeryd y rhwymau cadarn hyn arno. mor rhyfygus, a digywilydd, a throfeddu o'i wirfodd y rhai egluraf o orchymynion Duw, ac yn fwyaf enwedigol dorri ei sanctaidd Sabbath ef.

Ond er diogeled yw'r ammodau, y rhai a ymrwymwyd

rwymwyd i'w cyflawni: er hynny fe welir ieu-
engſtyd yr oes hon, gan mwyaf, fel plant *Beth-*
el, 2 Bren. ii. 23. yn barottach i watwor duw-
ioldeb, nag i goſio eu Creawdwr yn nyddiau eu
hieuengſtid: ond am bob un cymmwys i'w
dderbyn i gymmundeſt yr eglwys, oni ddarfu i'r
prif ddiwygwyr duwiol, y rhai a ſeliasant eu
tyſiolaeth â'u gwaed, ofod allan mewn modd
cadarn, na dderbynid neb i ſwrdd yr Arglwydd,
ac a fyddai yn gablwr Duw, yn rhwyſtrwr ac
enllibiwr ei air ef? &c. ond ar eu diffuant edi-
ſeirwech. Ac wrth ddal ſulw fod y dywededig
udganwr wedi cyrraedd rhai blynyddoedd uwch-
law yr amſer cyffredin o dderbyniad y ddywed-
edig eglwys i'r Sacrament ſwpper yr Arglwydd.
Pwy gan hynny wedi ei ſeddiannu â'r meſur
lleiaſ o reſwm, a ſuaſai byth yn dychymmygu,
fod aelod o Eglwys *Loegr* mor ynfyd ac annu-
iol a myned o'i wirfodd yn gwbl groes i'r hyn a
addunedodd yn ei ſedydd, ac a ſicrhaed cilwaith
yn y cymmun ſanctaidd: ſelly nid ellid barnu
mewn un modd oddi wrth y rhesymmau uchod
mai un o'r cyfryw ydoedd, oddi eithr ei fod ef
i'w oferddyn anſefydlog, yn cario corn megis
eurych o daſarn bwygilydd, heb gan neb mewn
gwlad nac eglwys awdurdod, na dyſgyblaeth
arno.—Ond cyn ymreſymmu nemawr ymbell-
ach yn ei gylch, daeth yno yn y cyſamſer rai
a'i hadwaenai, ac a ddywedafant nad oedd eſe
neb llai nâ ffyddlon was i uchel ſwyddwr parch-
edig, oedd nid yn unig yn byw yngwlad yr
Eſengyl, eithr hefyd yn proffesu ei fod yn pre-
gethu yr unrhyw mewn cynnulleidfaoedd cy-
hoeddus: a chweddi cymmeryd arno hefyd
ſwydd arbennig arall yn y wladwriaeth, er
mwyn coſpi drygioni a phechod, a maentumio
gwir grefydd a rhinwedd dda yn ein plith. &c.

With

Wrth ystyried dibenion godidog y fwyddau ardderchog hyn, yr oedd amryw yn barod i dybied, nad oedd ei teistr mewn un modd yn gwybod oddi wrtho, nac chwaith yn foddlon i'r gorchwyl, mwy nag yr oedd *Eliseus* gynt i'w was *Gehezi* gymmeryd rhoddion *Naaman* y *Syriad*, i Bren. v. 26. ond i symmud y dadl hwn oddi ar y ffordd, fe fu'r dyn cyn rhwydded ei barabl a dywedyd wrth y rhai oedd o'i amgylch, mai chwi syr a'i hanfonodd ef yn ben-nodol i rwyfiro yr hyn oedd yn cael ei wneuthur yno yn y cyfamfer. Fe fynegwyd o'r blaen pa bethau oeddent, sef canu mawl, gweddio, a darllain yr Ysgrythurau. Yn gymmaint nad y'm ni yn cael trwy'r holl Fibl, i neb o'r Prophwydi gynt, na gweinidogion y Testament newydd chwaith, anfon un o'u gweision i rwyfiro y cyfryw beth: Fe ymddengys gan hynny oddi yma fod yn anhawdd iawn dyall (ac ystyried eich ardderchog fwyddau) pa beth a allai eich diben fod yn y weithred ddiweddar. Yn ddiau yr oedd lle i feddwl yn naturiol, am bennaeth mor ddyfgedig, proffeswr crefydd mor rhagorol, a barnwr mor ganmoladwy, eich bod yn difrifol amcanu rhyw fawr ddaioni neu lês cyffredin: ond na atto Daw i ni gymmeryd dim ar antur, heb ei fanwl brofi, wrth yr Ysgrythurau sanctaidd, gan neb mwy na'u gilydd; o blegyd megis y dywaid *Elihu*. nid yw y gwyr mawrion ddoeth bob amser, *Job xxxii. 9*. Gan hynny fe fydd i ni ystyried yma, a ydyw'r weithred hon yn cyd-sefyll â gair y gwirionedd, Fe debygid, Syr, yn y lle cyntaf, os am sefyll dros wirionedd yr Efengyl yr oeddech yn erbyn ffrwd o gau athrawiaethau dinystriol; ddarfod i chwi ddangos mawr anffyddlondeb i'r Efengyl ogoneddus, wrth anfon y gwas annuwiolaf

(gobeithio) ag a feddech yn eich teulu ar achos mor bwysfawr a difrifol. Fe anturiodd *Dafydd* ei einioes i achub yr oen o safn y llew, 1 *Sam.* xvii. 34, 35. Os oeddych chiwi gan hynny yn diámheuol gredu ein bod yn cael ein twyllo yn druenus am ein hanfarwol eneidiau, chiwi a ddangosafoch pa fath fugail diosaf oeddych am y praid, na buafech yn dyfod eich hun, *meuwn addfwynder*, (fel y dywaid yr Apostol) i ddyfgu y rhai gwrthwynebus, i edrych a roddai Duw iddynt hwy ryw amser editeirwch i gydnabod y gwirionedd, a bod iddynt ddyfod i'r iawn allan o fagl y diafol, 2 *Tim.* ii. 25, 26. Ond digwyddodd yma fod y gweision ar feirch, a'r tywyfogion yn cerdded fel gweision ar y ddaear, megis y dywaid y gwr doeth, *Preg.* x. 7.

Yn ail, Yr offerynnau a ddefnyddiwyd yn yr achos diweddar, oeddynt anhebyg iawn i arfau galluog yr Efengyl, pa rai (fel y dywaid yr Apostol) nid ydynt gnawdol, ond nerthol trwy Dduw i fwrw cefyll i'r llawr, 2 *Cor.* x. 4. Ac y mae yr unrhwy Apostol yn gorchymyn gwisgo holl arfogaeth Duw, i sefyll yn erbyn cynllwynion y diafol, *Eph.* vi. 11—18. a'r arfau a grybwyllir yno yw, *Gwregys gwirionedd*, *Dwysronneg cyfiawnder*, *Esgidiau parottoad*, *Efengyl tangnefedd*, *Tarian y ffydd*, *Helm yr Iechydwriaeth*, a *Chleddyf yr Yspryd*, yr hwn yw *Gair Duw*. Ond yn lle yr arfau awdurdodol hyn, beth a gymmerwyd yma, mewn lliw o ymddiffyn yr Efengyl, ond *Arf* anaddas iawn i'r pwrpas, sef CORN, offeryn a arferid gynt, gan eulun-addolwyr, er anrhydded i'w crefydd gau, *Dan.* iii. 5. 7. Ac yn awr, wele, fe gymmerwyd corn i nerthol chwythu o'r wlad, y Grefydd a dybiafoch ei bod yn gyfeiliornus, sef, canu mawl i Dduw, gwe-ddio

ddio arno, a gwrando ei air mewn lle cyffredin, y mae hyn yn dwyn i'm cof ymadrodd y Prophwyd *Esay*, Pen. lvi. 10. am fugeiliaid anffyddlon, *sef Gu n mudion, heb fedru cyfarth*. Onid yw yr ymadrodd hwn yn briodol iawn i'r weithred ddiweddar? o blegid, oni bai fod un yn fud hollawl, ni chymmerai *Gorn* i'w chwythu yn lle ymresymmu; canys yn ddiau lle y byddo gwir *Ras*, (megis y dywaid y *Salmydd*) *Fe ennynna tîn ac fe lasarir â'r tafod*. Gan hynny fe ymddengys oddi yma, pa mor wael yw'r *Grefydd* sydd yn rhaid iddi with gynnorthwy *Corn* i'w hamddiffyn.

Ac yn drydydd, Gellir sylwi hefyd, fod yma râdd fawr o dueddrwydd, y fath ag a welwyd yn y brenhin *Saul*, with ddistrywio'r *Amaleciaid*; canys yn lle cyflawni holl air yr Arglwydd, ese a arbedodd y goreu o'r anifeiliaid iddo ei hun. Oni ellir dywedyd, ddarfod i chwi nid yn unig ganlyn ei esampl ef mewn anufudd-dod, eithr hefyd wneuthur yn waeth; canys os oeddych chiwi o'r farn bod yn bechod gweddio, darllain, &c. ar gyttir, (*Common*) neu faes cyffredin, go-beithio Syr (gyd â phob parodrwydd) yr addefwech, fod tyngu, a rhegu, meddwi, putteinio, torri'r Sabbath, a'r cyffelyb, yn bechodau echrystlon! ac os yw yn gyfiawn ymlid y naill o'r gymmydogaeth, yn ol pob rheswm fod yn angenrheidiol gyrru'r lleill hefyd. — Ond pwy a all ddywedyd i chwi erioed anton *Gwas*, na dyfod eich hun, i rwystro neb a fyddai yn cynnal rhyw chwâreuon ofer, ar ddydd yr Arglwydd? ni chlybuwyd chwaith eich bod yn bygwth neb o'u *teiau* am ymarfer â llwon, cardiau, meddw-dod, &c. ie, chwi a gynhwyswch y cyfryw anghenfilod hyd yn oed dan eich croglwyd:

ond am y rhai a wnânt gydwybod o ddarllain yr Ysgrythurau, canu mawl a gweddio; braidd pe byddai bosibl y goddefwch neb o'r cyfryw i anadlu yn yr un wybren a chwi. Onid yw hyn yn gwbl groes i'r ddoethineb fydd oddi uchod? am yr hon y dywaid yr Apostol, ym mysg rhinweddau eraill ei bod yn *ddi-uedd*, Iago iii. 17. Ond yma fe welwyd y radd uchaf o *du-eddrwydd*, fel y crybwyllwyd, sef goddef amryw o ddrwg arferion yn ddigerydd, a gwrthwynebu yr hyn fydd orchymynedig yngair Duw, 1 *Thef.* v. 17. *Heb.* iii. 13. 1 *Tim.* iv. 13. *Salm.* cl. 6, &c. Pan y meddylir i chwi ddywedyd wrth eich derbyn i'r *Weinidogaeth Eglwysg*, eich bod yn credu ddarfod eich cynhyrfu gan yr *Yspryd Glân*, i gymmeryd arnoch yr unrhyw swydd, pwy a fuasai yn meddwl y buafech chwi byth yn anad neb, yn cynnyg rhwystro yr hyn y mae yr Yspryd Glân mor fynych yn ei orchymyn.— Ond fe allai y bydd rhai yn barod i wrthddadleu ac i ddywedyd, “Pa beth ydyw'r ffordd newydd “ y mae dynion yn ei chymmeryd y dyddiau “ hyn i ddarllain, cyngori, gweddio, a chanu “ mawl, mewn lleoedd anghysgredig? Onid “ oes achos cyfreithlon i'w gwrthiesyll a'u her- “ lid ymaith, er mwyn diogelu, ac amddiffyn “ yr heddwch a'r llonyddwch cyffredin.”

Atteb. Er y gall hyn ymddangos yn newydd i amryw yn y dyddiau hyn, beth er hynny, nid yw efe newydd yng air Duw; canys ni a gawn etampiau o'r cyfryw yn fynych yn yr Ysgrythurau. Yr ydym yn darllain i Grist ei hun, (yr hwn a wnaethpwyd yn esampl fel y dilynem ei ol ef) bregethu newydd da yr Esengyl, ac addysgu pechaduriaid, nid yn unig yn y synagogau, eithr hefyd ar fynydd, neu faes cyffredin,
Mat.

*Mat. v. 1, &c. mewn tŷ, Marc ii. 1. mewn llong, Luc v. 3. a'r cyffelyb leoedd anghysfegredig, fel y dywedir. Yr Apostolion hesyd, y rhai ydynt fel cynnifer o dystion diambeuol, a wnaethant yr un modd : Ni fydd i mi yn bresennol (rhag bod yn faith) grybwyll ond am Paul yn unig, gwelwn yn *Actau* xx. 7. iddo ef bregethu mewn llofft, a hynny nid yn unig mewn amser, eithr hesyd allan o amser; canys efe a barhaodd yn ymadrodd hyd hanner nos. Cyflawni y cyfryw addoliad i Dduw y nos, fydd waith diystyr, a dirmygus, gan lawer yn yr oes fursennaidd hon : mynychach y gwelir amryw o'r rhai a elwir yn Grist'nogion ac yn weinidogion yr efengyl, y dyddiau hyn yn ymlenwi â diod gadarn, fel *Nabal* ar byd y nos, i *Sam. xxv. 36.* nag y cair hwynt yn rhybuddio'r praidd â dagrau, megis *Paul*, *Act. xx. 31.* ac yn taer weddio tu a'r nef yn eu bachos. Drachefn, ni a ddarllenwn i'r unrhwy Apostol *Paul*, fod mor anfoesol yn *Athen* a tharo ar ei bregeth dafod leserydd ynghanol y farchnad (lle mor anghysfegredig debygid a *Rhos-lawn*, neu ryw le cyffredin arall) Fe ymddengys gan hynny wrth yr esamplau hyn, ac wrth eiriau ein Harglwydd, *Ioan iv.* nad un lle mwy na'u gilydd dydd yn cymmeradwyo yr addoliad tan yr Efengyl, canys y rhai a addolant mewn yspryd a gwirionedd fydd gymmeradwy gan y Tad. Ac medd ein Hiachawdwr, *Lle y mae dau neu dri wedi ymgynnull yn fy enw, yno yr ydwyf yn eu canol, Mat. xviii. 20.* Ac amlwg yw fod gweddio ymhob lle yn dderbyniol (ond yn uffern) a chan fod yr Ysgrythurau mor llawn o dystion yn yr achos hyn, ni fydd i ni gan hynny grybwyll ond am ychydig o lawer o honynt—Ni a ddarllenwn i *Elias* weddio ar ben *Carmel*, i *Bren. xviii. 42.**

Daniel

Daniel yn ffau'r llewod, *Dan.* vi. *Jona* ym mol
 pysgodyn, *Jona* ii. 1. *Bartimeus* ar fin y ffordd,
Marc x. 47. *Stephan* y tu allan i'r ddinas, *Aet.*
 vii. 60. *Paul* ym mysg tyrfa o'i frodyr ar lan
 y môr, *Aet.* xxi. 5. Gallafid son am amryw yn
 ychwaneg ag a weddiasant mewn lleoedd a gyf-
 rifir gan rai yn anghysflegredig ; ond ni thrôdd
 yr Arglwydd ei drugaredd oddi wrthynt, eithr
 pan leasant arno efe a'u gwrandawodd. — Mae
 canu mawl hefyd ymhob lle, mor hawdd ei brofi
 wrth air Duw ag un o'r lleill : canys fel hyn y
 dywaid y gwr wrth fodd calon Duw, peraidd
 ganiadydd *Israel*, sef y prophwyd *Dafydd*, *Peb*
perchen anadl molianned yr Arglwydd, *Sal.* cl. 6.
 yn eu gwelau ac yn eu 'fetyll canant. Prif
 waith melus y duwiolion ym mhob oes, oedd
 cyduno yn beraidd i ganmol a mawrygu Duw,
 a chyhoeddi mewn gorfoledd, fod ei drugaredd
 ef yn parhau yn dragywydd. Yr oedd y gwaith
 nefolaidd hwn yn cael ei gyflawni, nid yn unig
 yn y deml, eithr hefyd o flaen gelynion mewn
 rhyfel, 2 *Cron.* xx. 21, 22. ie hyd yn oed ar lan
 y môr coch, *Ecf.* xv. 1, &c. Yn ddiau y mae
 yn rhyfedd fod neb yngwlad yr Efyngyl, yn er-
 byn clodfori Duw mor dda, yr hwn pe tawai
 dynion a'i ganmol, se lefai'r cerrig yn y fan,
Luc xix. 40. Pe buasai rhyw un yn eich clyw-
 ed chwithau Syr, yn yr eglwys yn dywedyd,
 “ Molwch yr Arglwydd”, a'ch gwas ynghyd
 â'r lleill o'r gynnuileidfa yn dywedyd, “ Moli-
 annus fyddo enw'r Arglwydd” : a'ch gweled
 drachefn brydnhawn yn anfon yr unrhyw was,
 mewn modd anfoefol iawn, i rwystro gwneu-
 thur felly : oni fuasai yn naturiol i'r cyfryw un
 feddwl, nad oedd y rhannau hynny o'r gwafan-
 aeth ag fydd yn annog i foliannu Duw, ddim
 amgen na dychymmyg ofer yr hen dadau gynt,
 neu

neu ynteu nad oeddych chwi, na'ch gwas, yn credu, nac yn meddwl eu bod yn perthyn i'r oes hon. Gellir dal fulw ymhellach i chwi lawer gwaith ddywedyd, " Fod yn gwbl addas, yn " gyfiawn, ac mai ein rhwymedig ddyled yw " bob amser ac ym mhob lle, ddiolch i'r Ar- " glwydd": ond fe debygid, wrth yr hyn a ddigwyddodd yn ddiweddar, eich bod yn galw eich geiriau yn ol, ac nad ydych am oddef i neb wneuthur felly ym mhob lle, os bydd posibl eu hattal a'u herlyd ymaith. Ond gan fod Cyfiawnder wedi ei foddioni, a'r dyled wedi ei dalu, a'r ffordd yn rhydd o ddyfnder trueni i uchder gogoniant trwy waed y groes! gan hynny, erlidied y neb a erlidio, Duw a nertho ein heneidiau ni, i glodfori'r Oen a laddwyd, ac a roddo yn ein genau ganiad newydd o foliant i'n Duw ni, *Sal. xl. 3.* ac a'n llanwo fwy fwy â dylanwadau ei ganiad, fal y byddom yn dyfal hiraethu am yr amser y cair ei ganmolef yn bur ym mysg y côr nefolaidd mewn gogoniant, tu hwnt i gyr-raedd pob gelynion tros byth. Gobeithio na bydd i neb ag fy'n arfer dywedyd, *Bydded dy ciwyllys ar y ddaear, megis y mae yn y nefoedd*, yn anfoddlon mwyach, fod yr holl ddaear ynghyd â'r nefoedd yn dadfeinio, *Teilwng yw'r Oen a laddwyd, Dat. v. 12.* Gellir dal fulw am y rhan arall o'r gwrthddadl, sef, " Bod achos i " erlid y cyfryw beth ymaith", na chydysaif hynny chwaith â gair Duw, canys fel y dywaid y parchedig ddoctôr Gamaliel gynt yn achos yr Apostolion, *Gaderwch iddynt (meddai ete) o ble-gyd os o ddynion y mae y cyngor hwn. neu'r weith-red hon, fe ddiddymmir; eithr os o Dduw y mae, nid ellwch ei ddiddymmu, rhag eich cael yn ymladd yn erbyn Duw, Act. v. 38, 39.* Yr un modd y gellir dywedyd am y gwaith sydd yn ein plith

ninnau,

nionau, os o ddynion y mae, yna fod yn an-
noethineb mawr i neb gymmeryd trafferth a
phoen i ddiddymmu yr hyn a dderfydd o hono
ei hun fel cicaion *Yona*: eithr os yw ef o Dduw,
pa mor ddychrynllyd ac ofnadwy yw, fod neb
yn rhyfela yo erbyn Duw, trwy geisio diddym-
mu yr hyn ni all pyrth uffern ei orchfygu, *Mat.*
xvi. 18. am y cyfryw y dywaid Crist mai da
fyddai iddo grogi maen melin am ei wddf, a'i
foddi yn eigion y môr, *Mat. xvii. 6.*

Ac yn olaf, am yr heddwch a amddiffynnir
yn niwedd y gwrthddadl, gallwn ddywedyd
mewn gwirionedd, a galw Duw yn dyf, ein bod
yn difrifol ddymuno pob gwir heddwch, ac nad
ydym ni yn caru bod yn anheddychol â neb ond
pechod: ac o herwydd ein bod yn dywedyd yn
erbyn y gormesdeyrn hwnnw, y mae llawer yn
barod yn y cymmydogaethau hyn, i sefain gyd
â'r *Iuddeiwon* gynt, gan ddywedyd, *Y rhai fydd*
yn afluondu'r byd, y rhai hynny a ddaethant yma
hesyd, *Aët. xvii. 6.* Ymhellach nid ydym yn
darllain yng ain Duw, nac mewn un cofrestr
eglwysig arall, fod nemawr o heddwch cyffredin
un amser yn yr ardal y byddai Duw yn deffroi
rhai o'i phreswylwyr, i ymosyn yn ddifrifol am
iechydwrïaeth: megis y dywaid ein lachawdwr,
ni ddaeth ete i roddi heddwch ar y ddatar, ond
yn hytrach ymrfael, *Luc xii. 51.* Pa mor dru-
enus gan hynny yw gweled ein gwlad, yr hon
fydd wedi ei llenwi gan ddiluw o bechodau, ac
er hyn yn gorwedd yn llonydd mewn gau he-
ddwch, heb ystyried eu bod megis yn cyfgu ar
ben yr hwylybren! *Diar. xxiii. 34.* Syno yw
meddwl hesyd mor ddisfraw a llonydd yw gwei-
nidogion yr Efengyl, pan y mae eneidiau mewn
cymmaint perygl! Yn ddiau y mae'n llawn
bryd

bryd i bob un ystyriol gwyno yn yr achos hyn, fel yr eglwys yn *Galarnad* pen. iv. 1. a dywed-
 yd, *Pa fodd y tywyllodd yr aur ! y newidiodd yr aur coeth da !* yr un modd yn y dyddiau hyn, y gall pob cydwybod effro, alaru o herwydd fod amryw o'r ser yn ffurfafen yr eglwys yn dywyllwch, pe amgen ni charent weithredoedd y tywyllwch, ac ni chosfleidient y fath anghenfilod o bechodau ffaidd ag y maent, sef balchder, gloddest, anlladrwydd, a chybydd-dod, ynghyd ag amryw feiau 'sgeler eraill, y rhai fydd fel afon *Nilus* wedi lloso, nid yn unig dros y cyffredin, eithr llawer o'r pennaethiaid, a'r bugeiliaid hefyd ; ac a dynn arnynt (oni ragflaena gras Duw) ddynistr, a distryw disymmwrth ; canys o achos y pethau hyn y mae digofaint Duw yn dyfod ar blant yr anafudd-dod, Col. iii. 6. Drachefn, pan ystyrir y fath gwmmwl dudew o anwybodaeth fydd wedi gorchuddio meddyliau y cyffredin bobl, ac hefyd y fath liaws o arferion pechadurus, fydd fel locustiaid yr *Aipht* wedi llanw'r wlad : pwy a all ymattal rhag wylofain gyd â *Jeremi*, gan ddywedyd, *O na bai fy mhen yn ddyfroedd, a'm llygaid yn ffynnon o ddagrau, fel yr wylwn ddydd a nos*, Jer. ix. 1. Yn ddiau, pe gwelid ond un dyn ar noswaith, yn cysgu yn ddiofal mewn ystafell, a'r tŷ yn dechrau llosgi o'i amgylch ; niddywedai neb a'r a fyddai â'r mesur lleiaf o doffuri yn ei galon, am ei adael ef yn llonydd yn y cyfryw gyflwr peryglus, a dychrynlyd : pa faint mwy arwyddus gan hynny yw gweled, nid un dyn yn unig, ond lliaws o annuwiolion truenus yn gorwedd mewn drygioni, i *Ioan* v. 19. a'r diluw tanllyd o ddigofaint Duw am gynneu yn anniffoddadwy, i'w llosgi dros dragywyddoldeb. Pwy wrth ystyried hyn a faidd mwyach ymddiffyn

ddiffyn gau heddwch ? *Canys ni bydd heddwch medd fy Nuw i'r rhai annuwiol, Efa. lvii. 21.* Ond er cymmaint yw'r perygl, ac er mor ddychrynllyd yw'r farn fydd yn hongian uwch ein pennau, etto er hyn, fe welir y fath syrthni a diosfalwch yn meddiannu, nid yn unig y praid, ond amryw o'r bugeiliaid hefyd, megis pe na byddai un Duw i farnu, na thragywyddoldeb chwaith i wobrwyo.

O'r fath bla dinystriol yw pechod ! canghen-nau pa un fydd fel hyn wedi llygru yn druenus bob gradd, a sefyllfa o ddynion yn ein gwlad, fel y gellir dywedyd yng eiriau y Prophwyd, *Peth aruthr ac erchyll a wnaed yn y tir, Jer. v. 30.* Ond pa rai er hynny o wylwyr y caerau y dyddiau hyn, fydd yn dyrchafu eu llais fel udgyrn, i fynegu i'r bobl eu camweddau ; ac yn cyfodi eu llef at Dduw, am iddo eu hachub i fywyd tragywyddol : yn hytrach hwy a gauant deyrnas nef o flaen dynion, nid ânt i mewn eu hunain, a'r rhai fydd yn myned ni's gadawant edynt.

Y mae yn ddiemman gan hynny fod gweini-dogion auffyddlon mewn eglwys, a phennau teuluoedd diweddi mewn teulu, fel dwy fron i faetbu ac i gynhyddu annuwioldeb yn y byd.

I ddiweddu, gellir casglu oddi wrth yr hyn a ddywedpwyd, fod cyflwr ein gwlad yn fwy truenus nag y mae miloedd yn tybied ; a bod yn llawn bryd i bob enaid ystyriol a fywhawyd trwy ras, godi ei ymbiliau tu a'r nefoedd, ar i Dduw gogoneddus a graflawn, dosturio wrth gyflwr truenus ein gwlad, ac anfon llawer o weithwyr ffyddlon i'r cynbauaf ; fel yr agorir llygaid pechaduriaid,

pechaduriaid, ac y troir hwynt o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan at Dduw, *Aët. xxvi. 18.* Y mae'r wawr nefol (bendigedig a fyddo Duw) wedi torri eisioes ar *Brydain* fawr, ac nid oes neb a all attal olwyn arfaeth Duw rhag troi yn gywir yn ol ei amcan doeth ef: cystal a fyddai i holl erlidwyr crefydd geisio rhwyfio yr haul gyfodi, a cheisio lluddias Duw lenwi'r ddaear â gwybodaeth (yn ol ei addewid) fel y toa'r dyfroedd y môr, *Hab. ii. 14.* canys ni lwydda un offeryn a lunir yn ei erbyn ef, *Esa. liv. 17.* Y Duw unig ddoeth gan hynny, yn ol golud ei ras, a dywynno ei oleuni disglair fwy fwy, trwy holl ardaloedd y byd, fel y cwmpo annuwioldeb i'r llawr, megis y gwnaeth *Dagon* o flaen yr arch, i *Sam. v. 3, 4.* yn y fath fodd ag yr elo holl deyrnafoedd y byd, yn eiddo ein Harglwydd ni, *Dat. xi. 15.* fel y byddo i'r hwn a garodd bechaduriaid â chariad tragywyddol, *Jer. xxxi. 3.* gael gwerth ei waed, a gweled o safur ei enaid, *Esa. liii. 11.* ac i'r rhai a waredodd efe o filoedd o gyfyngderau, ac y talodd efe eu dyled, gael disgleirio byth ger ei fron mewn gogoniant, a'i ganmol ef yn beraidd heb flino, ym mysg y cor o angylion gogoneddus yn ddi-ddiwedd yn y *Gaersalem* newydd. *Amen.*

N. B. Nid plefer neu hoff waith neb o honom yw adrodd fel hyn am un o Weinidogion yr hen odidog Eglwys *Loegr*: gallwn hefyd sicrhau, mai mwy dymunol a fuasai gennym 'sgrifennu am rinweddau nefol (pe buasent i'w cael) nâ bywyd annuwiol neb o honynt: ond gan fod y weithred a ragosodwyd o'ch blaen yn cyfeirio yn uniongyrch yn erbyn deddfau'r nef, a'r cyf-
 eithiau gwladol: ac o herwydd hynny yn ym-
 ddangos

ddangos yn dra 'fgeler, ac anhardd mewn gwlad
 Grist'nogol, yn enwedig os ystyrir iddi ddeilliaw
 oddi wrth un o weinidogion yr Efengyl. Ac
 wrth feddwl'nad oedd yn gymmwys tewi â fon
 yn y fath amgylchiad, fe ddarfu i ni gan hyn-
 ny fel asyn *Balaam* anturio agoryd ein genau
 yn yr ymadroddion uchod, i wahardd ynfyd-
 rwydd y Prophwyd. Ac os bydd i'r hyn a
 'igrifenwyd ymddangos megis yn anhaeddian-
 nol o'ch derbyniad, fe ddisgwylin yn oftyng-
 edig gennych, wneuthur attebiad mewn ffordd
 o amddiffyniad i'r weithred ragddywededig,
 canys y mae cyflawniad o'r cyfryw yn ym-
 ddangos yn wastadol i ni yn ddirmyg hollol o'r
 Efengyl. Felly nid oes gennym yn bresennol
 ond ei anfon ef gyd â rhieni *Moses* i fin yr afon
 heb ofalu cymmaint pa fodd y bydd iddo y
 daro yn ei daith.

Ni bydd i ni yn y cyfamser ond gadael hyn
 i'ch ystyriaeth, gan gydnabod ein bod ni oll yn
 nesau i fyd yr ysprydoedd, ac y daw pob peth
 dirgel i'r amlwg, o flaen Barnydd yr holl ddaear.

Y Brenhin anfarwol ac anweledig a'ch gwne-
 llo chwi a ninnau yn feddiannol o'r gwir drysor,
 yr hwn a iaif pan fyddo'r ddaear yn llosgi.
 Hyn yw, ac a gaiff fod, difrifol ddymuniad,

Anrhydeddus Syr,

Meh. 2, 1770.

Eich gostyngedig Gyd-wladwr.

C A N

C A N,

Mewn Dull o

Ymddiddan rhwng y *Bugail di-
ofal*, o *Wlad Meth-Grefydd*, a'r *Bardd
ananad*, o *Bentre'r Ffwdan*, yn *Ny-
ffryn Helbul*.

I'w chanu ar *Megen gollodd ei Gardas*.

I.

Bugail. **D**YDD da fo i ti'r Bardd ananad,
Bardd. Dydd da fo i'r Bugail diofal dyfiad.
Ond pa ddiofalwch wyt yn weled? *Ezec.*
Diofal ydych am eich defed. 34. 20.
Oes ar y defaid ryw anghaffael? *Zech.*
Oes debygwn o eisiau bugail. 11. 16, 17.
Eisiau bugail, i ba hwrpas? *Isa. 10. 2 12.*
I'w bachu o dommen buchedd *Demas. 13.*

II.

Yr y'm ni'n d'wedyd eu peryglon,
Pa fodd y maen' hwy'n annuwiolion?
Ond eisien'u bod yn cym'ryd cyngor:
Maen' hw' a chwithau heb ronyn rhagor'.
Maen' hw'n ddrwg, 'rwy'n gwybod hynny;
Maent fel yndych yn eu dysgu.
Pa fsi fydd ar ein dyig a'n doniau!
Gwaeth nâ thai'n yw'ch drwg esamplau.

III. Pa

III.

Pa ddrwg esamplau o'ch blaen a roeson?
 Ein dysgu addoli Duw a mammon:
 Addoli mammon, pa'm y soniwch?
 On'd y'ch chwi'n gwyro er ariangarwch?
 Rhaid cael y rhei'ny os byw wnawn yma;
 Nid trwy drais a budr elwa:
 Mae'n rhaid i bawb gael rhan i'w gyfer;
 Ond 'r y'ch chwi'n myn'd â rhannau llawer.

IV.

Ai dyma'r siamplau drwg a welwch?
 Mi dd'weda 'chwaneg i chwi os mynnwch;
 Dewch ymlaen, pa beth yw hynny?
 Cyfreithio'n haws nag efangylu:
 Gwiliwch dd'wedyd arnom gelwydd;
 Nid rhaid mae'r gwir yn ormod gwradwydd:
 Ein twyllo gawn os byddwn feddal,
 On'd gwell yw dioddeu peth nâ dial?

V.

Beth wnawn i'r rhai na thalant inni?
 Gweddio drostynt a'u cynghori.
 Ni chymmer llawer mo'n cynghorion;
 Rhaid bod yn ddoeth i drin ynfydion:
 Ond beth a wnawn i'r rhai cyndynna?
 Yspryd addfwyn a'u tymhera:
 A raid in' fyn'd dan draed pob eurych?
 Cofiwch gweinidogion ydych.

VI.

Er hyn mae parch i ni'n ddyledus,
 Cewch barch a haeddoch yn gyhoeddus:
 Mae'n swydd ni'n haeddu parch gan ddynion,
 Ie, pe gwas'naethech hi yn ffyddlon.
 Oni haeddem ni barch o ran ein bonedd?
 Ni haeddech chwi fawr o ran eich rhinwedd.
 Mae rhinwedd arnom yn y pulpyd,
 Ond gwae ni'ch bod oddi yno'n symmud.

VII. Yr

VII.

Yr wyt ti'n gw'radwyddo meibion *Lefi*,
 Ond chwi gollasoch ffordd y rhei'ny;
 Ond 'r y'm ni'n cadw eu ffordd hwy weithie,
 Ni's gwn i am beth ond hel degymme :
 A figli di golofnau'r demel ?
 Os gwn i ragor blaidd nâ bugel.
 Ai doethach wyt ti nâ'th ddysgawdwyr ?
 Mae lle i fod felly a diffyg synwyr.

VIII.

'Rwyt ti'n condemno'r holl fugeiliaid,
 Nac wyf yn wir ond anffyddloniaid.
 Pwy wyt yn gyfiawnhau yn ddife ?
 Pob un sy'n gwneud yn ol ei eirie.
 Ychydig iawn fydd felly 'rowan,
 Wel dyna'r peth mae'r praidd mor fychan :
 Mae'r rhei'ny yma yn rhy anaml,
 Oni b'ai ffordd rhai fe ai'r byd y ffagl.

IX.

'Rym ninneu'n gwneud ein oedswyddau,
 Digon prin mewn amryw fannau.
 Peth brwnt yw prydydd pen parodol,
 Faint well bugeiliaid anghrefyddol ?
 Pa beth yw'r pall fydd ar ein crefydd ?
 On'd diffyg cariad at eich gilydd ;
 On'd oes rhwng brödyr weithiau ymryson ?
 Ond nid gelyniaeth fel *luddewon*.

X.

Wel beth ped fuafit ti offeiriad ?
 Mwy fuase'r achos wneud galarnad ;
 Ni fuafit ti ddim gwell nâ ninnau,
 Heb fwy o ras mae'n wir y geiriau.
 At bwy mae'th bwynt yn fwy pennodol ?
 At y neb a fynno yn gyffredinol ;
 At y bugeiliaid mae dy golyn,
 'Does gennyf gas i'r un o honyn'.

XI Ond

XI.

On'd tafod drwg wnaiff gas a chynnen!
 Ie os cymmerir mewn cenfigen;
 Pwy all mewn cariad iddo, ymoftwng?
 Er hyn lle dyle mae fo'n deilwng,
 Mae'n rhaid fod calon lân i feio,
 Mae'n rhaid fod gofal i fugeilio;
 Na thafi o'th eiriau yn rhyfogus,
 Na lechwch chwithe ynghysgod esgus.

XII.

Beth fynni di i'r bugeiliaid wneuthur?
 Byw'n y byd â'u bryd fel brodyr;
 Pa beth ychwaneg yw dy gyffes?
 Byw â'u buchedd fel eu proffes.
 Wel dyna telwm gwir o'r goreu,
 Wel Duw yn grae i chwif a minneu;
 A elli di i'w heddych on
 Galla os ceir i'w ag wyllys calon.

D. I. W. E. D. D.

